แนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน

Learning Management Guidelines of Social Studies Teachers in Developing Basic Concept of Economics for Learners

วิภาดา พินลา[1*]
Wipada Phinla[1*]

บทคัดย่อ

มนุษย์ทุกคนต้องการมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีที่สุด จึงแสวงหาความต้องการสินค้าและบริการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่ปริมาณของทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้วิชาเศรษฐศาสตร์จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาหาวิธีที่จะจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการของมนุษย์และเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด อนึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ครูส่งเสริมผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องเหมาะสม รวมถึงรู้จักตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการที่มีความจำเป็นอย่างมีเหตุผล รู้จักวิธีการออมและการลงทุนในลักษณะต่าง สามารถปรับตัวให้เข้ากับภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และใช้ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีความสุขในสังคมตลอดไป

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการเรียนรู้, การจัดการเรียนรู้ , ครูสังคมศึกษา, มโนมติพื้นฐาน, เศรษฐศาสตร์

Abstract

Naturally man always seeks a better life; therefore, man needs of products and services indefinitely while being faced with a limited amount of resources. For this reason, economics was emerged providing a way to allocate available limited resources to meet human needs of humans in the most effective way. In view of the foregoing, the learning management guideline for social studies teachers in developing basic concepts in economics becomes an essential tool to help teachers in providing encouragement to students in the form of imparting knowledge, skills and appropriate attitudes on economics to students. Students learn to make decision on purchasing essential products and selecting services. They are taught to engage in saving and investing in various ways and to be able to adapt themselves to ever-changing economic conditions. In addition, they are trained to use the knowledge of economics and their lifestyle effectively so that they are able to enjoy living in society.

Keywords: learning management guidelines, learning management, social studies teacher, basic concepts, economics.

[1] อาจารย์สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
* Corresponding author : Phinla_95@hotmail.com

ความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์

การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ (Economics) จัดว่ามีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาเรื่องการจัดสรรทรัพยากรที่ขาดแคลนเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ รวมถึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั่วไป อาทิ นักกฎหมาย ครู นักธุรกิจ ลูกจ้าง นายจ้าง เกษตรกร แพทย์ นักการเมือง ผู้นำประเทศ ฯลฯ นับได้ว่าเศรษฐศาสตร์มีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตในสังคม นอกจากนี้ เศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งในวิชาสังคมศึกษาที่คัดสรรให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนั้นครูผู้สอนสังคมศึกษาควรตระหนักและมีความเข้าใจในมโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์อย่างถ่องแท้ ทั้งนี้ได้มีนักเศรษฐศาสตร์ให้คำนิยามของวิชาเศรษฐศาสตร์ไว้หลายท่าน ดังนี้

ทับทิม วงศ์ประยูร และพรทิพย์ คำพอ (2547: 3-4) ให้ความหมายเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า เศรษฐศาสตร์ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Economics" เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ภาษากรีกว่า "oikosnemein" ซึ่ง Oikos หมายถึง บ้าน (house) และ nemein หมายถึง การจัดการ การควบคุม และดูแล (management) ดังนั้น ความหมายดั้งเดิมของเศรษฐศาสตร์ คือ วิชาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยการดูแลจัดการเกี่ยวกับครัวเรือน เป็นแขนงหนึ่งของสังคมศาสตร์ (Social Science) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ "พฤติกรรมของมนุษย์" (human behavior) ในฐานะที่อยู่ร่วมกันในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ พอล แซมมวลสัน (Paul Samuelson, 1973: 3) ระบุว่าเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาถึงวิธีการที่มนุษย์และสังคมตัดสินใจเลือกใช้ทรัพยากรที่หายากและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายทางไปผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ตลอดจนการจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าและบริการเหล่านั้นไปยังบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้ บัณฑิต ผังนิรันดร์ (2548: 9-10) ได้ให้ความหมายเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (Limited resources) จากการใช้ทางเลือกต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ (Human wants) ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต (Production) การจัดจำหน่าย (Distribution) การบริโภค (Consumption) สินค้าและบริการ (Goods and Services) หรือสวัสดิภาพของมนุษย์ (Human welfare) รวมถึงการวางแผนและการบริหารจัดการกิจกรรมด้านการผลิต และการกระจายสินค้าและบริการที่ผลิตได้ไปสู่ผู้บริโภค และผู้ใช้บริการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมให้ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (วิทยากร เชียงกูล, 2542: 3)

จากความหมายเศรษฐศาสตร์ สรุปได้ว่า เศรษฐศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ และวิธีการที่มนุษย์ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาสนองความต้องการของมนุษย์ที่ไม่สิ้นสุด จนเกิดความพึงพอใจมากที่สุดในการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมถึงกิจกรรมการผลิต การบริโภค โดยมีการจำหน่ายจ่ายแจก การซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค และผู้ใช้บริการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น

ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์

ครูสังคมศึกษาที่สอนสาระเศรษฐศาสตร์จำเป็นต้องทำความเข้าใจในปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ 3 ประการ เนื่องจากวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการทุกอย่างของคนในสังคม ทุกสังคมจึงต้องประสบกับปัญหาอย่างเดียวกัน ดังนั้นหากครูผู้สอน ไม่สามารถอธิบายปัญหาพื้นฐานจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ ส่งผลทำให้ผู้เรียนไม่สามารถแก้ปัญหาหรือการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้ได้มาซึ่งการกินดีอยู่ดีในฐานะพลเมืองของสังคม โดยการแก้ปัญหาพื้นฐานจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ในสังคมนั้น ๆ ซึ่งปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ (ปรารถนา หลีกภัย, 2550: 7-8; สุริยะ เจียมประชากร 2546: 8)

1. ปัญหาผลิตอะไร (What) ปัญหาการตัดสินใจว่าสังคมควรผลิตสินค้าและบริการอะไร จำนวนเท่าไร เนื่องจากทรัพยากรที่มีจำนวนจำกัด จึงต้องเลือกผลิตสินค้าและบริการเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น

2. ปัญหาผลิตอย่างไร (How) ปัญหาการตัดสินใจว่าสินค้าและบริการที่เลือกแล้วนั้นใช้เทคนิคการผลิตใด ใช้ปัจจัยการผลิตอะไรบ้าง สัดส่วนเท่าไร โดยมีเป้าหมายว่าต้องมีประสิทธิภาพมากที่สุดหรือเสียต้นทุนต่ำที่สุด

3. ปัญหาผลิตเพื่อใคร (For Whom) ปัญหาการตัดสินใจว่าสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นมาได้แล้วนั้น จัดสรรให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดในสังคม ด้วยวิธีการอย่างไร เช่น จัดสรรโดยรัฐบาล กลไกตลาด เป็นต้น ซึ่งแต่ละวิธีการก็จะมีผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นแตกต่างกันออกไป

ดังนั้นการผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ถือได้ว่าเป็นปัญหาพื้นฐานที่สำคัญในทางเศรษฐศาสตร์ เกี่ยวเนื่องจากความจำกัดของทรัพยากรบนโลกที่ไม่สามารถสนองต่อความต้องการที่มีไม่จำกัดของมนุษย์ได้ ทำให้กระบวนการ (ผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร) เข้ามามีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตามปัญหาเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จได้ต้องขึ้นอยู่กับการแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งภาครัฐบาลและภาคประชาชน ในการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างไร

ขอบข่ายของวิชาเศรษฐศาสตร์

กล่าวได้ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์มีเนื้อหาครอบคลุมปัญหาทางเศรษฐศาสตร์มากมายทั้งในระดับประเทศและบุคคลทั่วไป ซึ่งหากเป็นเรื่องของบุคคลทั่วไปก็มักเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ แต่ถ้าเป็นเรื่องระดับประเทศก็มักเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรายได้ รายจ่ายประชาชาติ การค้าระหว่างประเทศ และการพัฒนาเศรษฐกิจ

ฯลฯ ซึ่งการศึกษาเศรษฐศาสตร์เราสามารถแบ่งออกเป็น 2 สาขา คือ เศรษฐศาสตร์จุลภาค (ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจส่วนย่อย) กับเศรษฐศาสตร์มหภาค (ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจส่วนรวม) ทั้งสองแขนงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

กวี วรกวิน และบุษบา คุณาศิรินทร์ (2550: 17); วิทยากร เชียงกูล (2542: 14) ได้กล่าวว่า การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์แบ่งเป็นเศรษฐศาสตร์จุลภาค (Microeconomics) และเศรษฐศาสตร์มหภาค (Macroeconomics)

เศรษฐศาสตร์จุลภาค (Micro Economics) เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของหน่วยย่อย ๆ ในสังคม เช่น พฤติกรรมของผู้ผลิตว่าจะผลิตสินค้าอะไร จำนวนเท่าใด และควรกำหนดราคาเท่าใด จะมีการจำหน่ายจ่ายแจกอย่างไร พฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภคเป็นอย่างไร เป็นต้น รวมทั้งอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของสินค้าและบริการของหน่วยเศรษฐกิจหน่วยย่อย เช่น การบริโภคของบุคคล ของครอบครัว และการผลิตของหน่วยธุรกิจ

เศรษฐศาสตร์มหภาค (Macro Economics) เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจทั้งระบบเศรษฐกิจหรือของประเทศโดยรวม เช่น เรื่องรายได้ประชาชาติ ภาวะเงินเฟ้อ ระดับราคาทั่วไป การจ้างงาน การค้าระหว่างประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ การบริโภค การออมและการลงทุน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เศรษฐศาสตร์ทั้ง 2 สาขา จะมีการแยกส่วนที่เกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน แต่มีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดและมีความสำคัญมากพอ ๆ กัน การศึกษาทั้ง 2 แขนงนี้จะช่วยให้เข้าใจภาวะเศรษฐกิจและปัญหาเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งในการแข่งขันระดับโลกและการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ต่างมีความจำเป็นจะต้องใช้ความรู้ของเศรษฐศาสตร์ทั้ง 2 สาขาควบคู่กันไป

ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน

สาระวิชาเศรษฐศาสตร์นอกจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั่ว ๆ ไปเพื่อปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันแต่ละบุคคล ทั้งนี้ทุกคนมีเวลา 24 ชั่วโมงเท่ากัน ดังนั้นการแบ่งเวลาที่มีจำกัดนั้นไปทำอะไรจึงจะคุ้มค่าสูงสุด ต้องใช้กระบวนการตัดสินใจในการใช้เวลาที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบและจุดมุ่งหมายในชีวิต เช่น ผู้เรียนมีหน้าที่เรียนหนังสือ เขาต้องตัดสินใจว่าต้องทำการบ้านที่ครูมอบหมายให้แล้วเสร็จกี่ชั่วโมง พักผ่อนกี่ชั่วโมง จึงจะทำให้ผลการเรียนดีเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งการเลือกตัดสินใจเหล่านี้ต้องคำนึงถึงเวลาที่มีจำกัด การใช้เวลาอย่างมีคุณค่า ความมั่นคงของชีวิตในอนาคต ความพึงพอใจ ความคุ้มค่า และการประกอบอาชีพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐศาสตร์จึงจำเป็นต้องปลูกฝัง ซึ่งมีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

กวี วรกวิน และบุษบา คุณาศิรินทร์ (2550: 23-24) กล่าวว่าความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ เช่น การทำงานเพื่อหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว การซื้อหาสินค้าและบริการ การผลิต ซึ่งช่วยทำให้เข้าใจการดำเนินงานของระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศ การค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น สอดคล้องกับ ไพรินทร์ แย้มจินดา และวรรณา ทองเจริญศิริกุล (2546: 12) กล่าวถึงประโยชน์ของวิชาเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

1. ช่วยให้การดำรงชีวิตประจำวันเป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุมีผล เพราะมนุษย์จะต้องตัดสินใจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจตลอดเวลา เช่น ซื้อสินค้าอะไรมาบริโภค จำนวนเท่าใด ซื้ออะไรก่อนอะไรหลัง การตัดสินใจอย่างมีหลักเกณฑ์จะช่วยให้การดำรงชีวิตประจำวันเป็นปกติสุข

2. เป็นความรู้พื้นฐานที่จำเป็นแก่ผู้ประกอบการอาชีพธุรกิจหรืออาชีพอิสระ เช่น นายธนาคาร นักบัญชี นักปกครอง ผู้จัดการบริษัท ทนายความ ฯลฯ

3. หน่วยธุรกิจสามารถนำความรู้ไปใช้ในการตัดสินใจทางธุรกิจได้ดีขึ้น สามารถคาดการณ์ภาวะเศรษฐกิจในอนาคตได้ถูกต้อง ทำให้การวางแผนเกี่ยวกับการลงทุน การผลิตและการกำหนดราคาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ธุรกิจจะมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

4. ในแง่ของส่วนรวม ถ้าประชาชนมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ก็จะสามารถประกอบอาชีพในอันที่จะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเองและส่วนรวม หรือในกรณีที่ประเทศประสบปัญหาเศรษฐกิจ รัฐบาลก็ได้รับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอย่างดี ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นผ่อนคลายไปในทางที่ดีได้รวดเร็วขึ้น

5. เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ การเข้าใจกฎเกณฑ์และสถาบันทางเศรษฐกิจที่มนุษย์ตั้งขึ้น ทำให้เกิดแนวทางเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมเศรษฐกิจที่ตนอาศัยอยู่ให้มีความสุขและความเจริญยิ่งขึ้น

6. ในแง่ผู้บริหารหรือรัฐบาล หากมีความรู้ความเข้าใจด้านเศรษฐศาสตร์เป็นอย่างดีจะทำให้สามารถจัดการปัญหาและวางแนวทางแก้ไข รวมทั้งกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

รัตนา สายคณิต และชลลดา จามรกุล (2552: 13-14) กล่าวว่าการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ให้ประโยชน์ในแง่ที่ช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ในฐานะผู้บริโภคช่วยให้สามารถประมาณการและวางแผนการใช้จ่ายของครอบครัวเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้รับความสุขสบายมากที่สุด เช่น ช่วยในการตัดสินใจว่าภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ ควรเลือกซื้อสินค้าชนิดใดบ้าง และควรเก็บออมไว้เท่าใดจึงจะทำให้ครอบครัวได้รับความพอใจสูงสุด

2. ในฐานะผู้ผลิต ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการค้าและการลงทุน เช่น ควรลงทุนในกิจการใดเมื่อใด หรือควรจะผลิตสินค้าชนิดใดในปริมาณและราคาเท่าใด หรือควรเลือกใช้เทคนิคการผลิตอย่างไรจึงจะเสียต้นทุนต่ำที่สุดและได้รับกำไรสูงสุด

3. ในฐานะบุคคลทั่วไปที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินและแรงงานที่

สามารถนำไปใช้ผลิตสินค้าและบริการได้หลาย ๆ ชนิด ช่วยในการตัดสินใจว่าควรจัดสรรทรัพย์สินและแรงงานไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการใดจึงจะได้รับผลตอบแทนสูงสุด เช่น คนงานควรเลือกทำงานอะไรดี ทำกี่ชั่วโมง พักผ่อนกี่ชั่วโมง จึงจะมีรายได้สูงสุดโดยไม่ทำให้สุขภาพทรุดโทรม เจ้าของเงินทุนควรนำเงินออกให้กู้ยืมหรือฝากธนาคาร เจ้าของที่ดินควรนำที่ดินไปใช้สร้างตึกแถวหรือสร้างบ้านให้เช่าจึงจะได้ค่าเช่าสูงสุด

4. ในฐานะผู้บริหารประเทศ หรือรัฐบาลสามารถช่วยให้เข้าใจปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศตลอดจนรู้ถึงแนวทางที่จะแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ถูกต้อง ทั้งยังมีส่วนช่วยในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ตลอดจนการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างถูกต้อง เช่น เมื่อรัฐบาลรู้ถึงปัญหาความยากจนในชนบท ทำให้รัฐบาลรู้ว่าควรแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์จะเป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไป แต่การที่จะนำความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ไปใช้ให้ได้ผล จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นด้วย เช่น การที่จะนำมาตรการลดค่าของเงินมาใช้แก้ปัญหาดุลการค้าจะได้ผลตามที่คาดหมายหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยมากมาย อาทิ สินค้านั้นมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด ประเทศที่สั่งซื้อมีสินค้าเหล่านั้นเพียงพอหรือยัง รายได้ของประชากรของประเทศที่ซื้อขายกับเราสูงต่ำแค่ไหน และกำลังการผลิตในประเทศเราอาจเพิ่มได้มากน้อยเพียงใดหากมีผู้ซื้อสินค้าจากเรามากขึ้น ๆ จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึงต่างก็มีส่วนที่จะทำให้การลดค่าเงินได้ผลหรือไม่ได้ผล ดังนั้นก่อนที่จะนำมาตรการนี้มาใช้ จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้เสียก่อน และถ้าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้นเอื้ออำนวยให้การลดค่าของเงินได้ผลดี จึงควรตัดสินใจเลือกใช้มาตรการดังกล่าว ดังนั้นเศรษฐศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การที่สังคมจะพัฒนาได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยครอบครัวและมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัว การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ ครอบครัวจะช่วยให้รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักตัดสินใจในการเลือกซื้อสิ่งของและบริการที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล รู้จักวิธีการออมและการลงทุนในลักษณะต่างๆ รู้ภาวะเศรษฐกิจของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและใช้ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

มโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน

มโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์เป็นความคิด ความเข้าใจที่สรุปเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเนื้อหาพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ การจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มโนมติ เพราะนอกจากจะเป็นฐานของความคิดวินิจฉัยต่าง ๆ แล้ว ความรู้และเทคโนโลยีในปัจจุบันได้ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของมโนมติหลากหลาย ดังนี้ พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2542: 154) กล่าวว่า มโนมติ (Concept) หมายถึง กลุ่มของสิ่งเร้าที่มีลักษณะร่วมกัน ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่ง่าย เช่น ต้นไม้ รถยนต์ หรืออาจเป็นนามธรรมที่ซับซ้อน เช่น ความจงรักภักดี หรือประชาธิปไตย เป็นต้น นอกจากนี้ ธวัชชัย ชัยจิรฉายะกุล (2520: 12) กล่าวว่า มโนมติ (Concept) หมายถึง สัญลักษณ์ประเภทหนึ่งที่แทนลักษณะร่วมชุดหนึ่ง ระหว่างกลุ่มสัญลักษณ์หรือกลุ่มภาพความคิดอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การเกิดมโนมติจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งหรือเหตุการณ์ หรือสภาพการณ์ 2 อย่าง หรือมากกว่า 2 อย่างถูกจัดกลุ่มหรือจัดจำพวกเข้าด้วยกัน โดยที่ชุดของสิ่งหรือเหตุการณ์หรือสภาพการณ์เหล่านั้นมีลักษณะพื้นฐานบางอย่างร่วมกันอยู่ คำต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น เก้าอี้ สุนัข อะตอม ประชาธิปไตย ความหิว ความรัก และอื่น ๆ เรารู้จักและสามารถบรรยายลักษณะหรือความหมายของคำเหล่านี้ได้ เพราะเรามีประสบการณ์กับคำเหล่านี้มาก่อน ส่วนความหมายหรือลักษณะของ “ตัวตุ๊ดตู่” นั้นคืออะไร เราคงต้องสร้างมโนมติของคำ ๆ นี้ให้เกิดขึ้นมาก่อน เราจึงสามารถบรรยายลักษณะของตัวตุ๊ดตู่นี้ได้ และเราอาจกล่าวได้ว่า มโนมติมักอยู่โดยลำพังไม่ได้ต้องเกี่ยวข้องกับระบบที่มีความหมายและมีโครงสร้างที่เป็นลำดับของมโนมติและมโนมติย่อย (วรนุช แหยมแสง. 2549: 120) ดังนั้นสรุปได้ว่า มโนมติ คือความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นวัตถุสิ่งของ เหตุการณ์ และบุคคลที่เกิดจากการรับรู้ การสังเกต หรือได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น แล้วนำเรื่องเหล่านั้นมาประมวลเข้าด้วยกันสัมพันธ์กันเป็นข้อสรุป

โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุถึงมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ในสาระที่ 3 อันเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนามโนมติของผู้เรียน มีดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552: 58-71)

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ และความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

นอกจากนี้ อิลลิส (Arthur K. Ellis, 1998: 37 อ้างถึงใน สิริวรรณ ศรีพหล, 2552: 62) ได้คัดเลือกมโนมติที่ครูควรพัฒนาให้แก่ผู้เรียนในการเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ ดังนี้ 1. ผู้บริโภค (Consumer) 2. ความร่วมมือ (Corporation) 3. อุปสงค์ (Demand) 4. ส่วนของแรงงาน (Devision of Labor) 5. สินค้า (Goods) 6. โอกาสของราคา (Opportunity Cost) 7. ผู้ผลิต (Producer) 8. กำไร (Profit) 9. การบริการ (Services) 10. อุปทาน (Supply)

จากมโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ครูต้องมุ่งสร้างให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกคน เพื่อที่จะสามารถ

ใช้มโนมติเป็นพื้นฐานสำหรับสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นครูสังคมศึกษาควรส่งเสริมผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในมโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

1. การบริหารจัดการทรัพยากร มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักแนวทางการนำทรัพยากรที่เป็นปัจจัยในการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัดมาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความจำเป็นและความต้องการในการบริโภคของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด ซึ่งการนำเอาทรัพยากรมาใช้นั้น จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับความคุ้มค่า ตลอดจนการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อให้มีการจัดสรรปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการคิดและปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่ปวงชนในการดำเนินชีวิต และแนวการปฏิบัติทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน องค์กรและประเทศชาติ เพื่อให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล โดยอาศัยหลักการ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขของการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ กำกับการใช้ความรู้ด้วยความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวัง

3. ระบบเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาองค์การ ระบบ วิธีการ หรือกติกา กฎระเบียบ มาตรการต่างๆ ที่สังคมได้นำมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มีความจำกัดและขาดแคลนของทรัพยากร โดยพิจารณาว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเมื่อไร ผลิตเท่าไร และผลิตเพื่อใคร รวมถึงการศึกษาวิธีการจัดการทรัพยากรที่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน จำแนกได้ 3 ระบบ ได้แก่ ระบบทุนนิยม ระบบสังคมนิยม และระบบผสม ทั้งนี้ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยเศรษฐกิจในสังคม ได้แก่ หน่วยครัวเรือน (ผู้บริโภค) หน่วยธุรกิจ (ผู้ผลิต) และหน่วยรัฐบาล จะขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ

4. ความร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ เพื่อประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกประเทศภายในกลุ่ม เป็นการส่งเสริมให้มีการค้าเพิ่มขึ้น เนื่องจากตลาดมีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้สามารถขยายการผลิตสินค้าและบริการจนเกิดการประหยัดต่อปริมาณการผลิต หรือกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพและปริมาณของปัจจัยการผลิต

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้สาระเศรษฐศาสตร์ครูผู้สอนควรมุ่งพัฒนาโดยที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูสังคมศึกษาอาจนำเทคนิค วิธีการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์เข้าไปประยุกต์ในการจัดการเรียนรู้ได้ด้วย ในที่นี้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้ของนักวิชาการศึกษา ดังนี้

สิริวรรณ ศรีพหล (2552: 63-67) และสิริวรรณ ศรีพหล (2557: 20-37) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสาระเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

ครูสังคมศึกษาสามารถนำรูปแบบการสอนแบบต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ เพื่อพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ได้ดังนี้คือ

1. การสอนโดยใช้วิธีอนุมานและอุปมาน

วิธีอนุมาน (Deductive Method) หมายถึง การมีหลักกฎเกณฑ์เป็นตัวตั้งแล้วนำสิ่งที่ต้องการพิสูจน์เข้าไปเทียบ ถ้าสอดคล้องกันก็เป็น “จริง” ถ้าไม่สอดคล้องกันก็เป็น “เท็จ” ส่วนวิธีอุปมาน หมายถึง การที่เราหาหลักการ โดยการใช้ ข้อมูลหรือประสบการณ์เพื่อให้เกิดการสรุปเป็นหลักได้ว่าสิ่งที่ศึกษานั้นมีแนวโน้มว่าจะเป็นจริงหรือเป็นเท็จ

การนำวิธีการศึกษาโดยวิธีอนุมานมาใช้ในการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์นั้น ครูผู้สอนจะเริ่มจากการกำหนดกฎ ทฤษฎี หลักการหรือแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ขึ้นมาก่อนแล้วให้นักเรียนช่วยกันหาข้อมูล หลักฐาน รวมทั้งข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ หรือทดสอบว่า กฎ ทฤษฎี หลักการ หรือแบบจำลองที่ตั้งไว้นั้นถูกต้องหรือไม่

วิธีอุปมาน (Inductive Method) ครู ผู้สอนให้ผู้เรียนหาข้อมูล ปรากฏการณ์ต่าง ๆ หรือประสบการณ์ของผู้เรียนเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจเพื่อมาเป็นข้อสรุปแล้วตั้งเป็นกฎหรือทฤษฎีเพื่อนำไปอธิบายเหตุการณ์อื่น ๆ ต่อไป

วิธีการสอนแบบอนุมานและอุปมานนี้ เหมาะที่จะนำมาใช้ในการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างมาก เพราะจะช่วยฝึกผู้เรียนให้เป็นคนช่างสังเกต มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และคิดอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับ สภาพหรือปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมและสามารถใช้หลักการ กฎ หรือทฤษฎีเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหานั้น ๆ

2. การสอนโดยการใช้วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Method)

เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา ด้วยวิธีฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักค้นคว้าหาความรู้โดยใช้กระบวนการทางความคิดหาเหตุผล จนค้นพบความรู้หรือแนวทางแก้ปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง สรุปเป็นหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์หรือวิธีการในการแก้ ปัญหาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการควบคุม ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง (วันเพ็ญ วรรณโกมล, 2544: 52) ซึ่งวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542: 17) ได้กำหนดขั้นตอนของการเรียนวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา

1.1 จัดสถานการณ์หรือเรื่องราวที่น่าสนใจ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสังเกตสงสัยในเหตุการณ์หรือเรื่องราว

1.2 กระตุ้นให้ผู้เรียนระบุปัญหาจากการสังเกตว่าอะไรคือปัญหา

ขั้นที่ 2 การกำหนดสมมติฐาน

2.1 ตั้งคำถามให้ผู้เรียนร่วมกันระดมความคิด

2.2 ให้ผู้เรียนสรุปสิ่งที่คาดคิดว่าจะเป็นคำตอบของปัญหานั้น

ขั้นที่ 3 การรวบรวมข้อมูล

3.1 มอบหมายให้ผู้เรียนไปค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารหรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

3.2 ให้ผู้เรียนวิเคราะห์และประเมินว่าข้อมูลเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือไม่มีความถูกต้องน่าเชื่อถือเพียงใด

ขั้นที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน

4.1 ให้ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันอภิปราย เพื่อสนับสนุนสมมติฐาน

ขั้นที่ 5 การสร้างข้อสรุป

5.1 ให้ผู้เรียนสรุปว่า ปัญหานั้นมีคำตอบหรือข้อสรุปอย่างไร อาจสรุปในรูปของรายงานหรือเอกสาร

การสอนโดยการสืบสวนสอบสวนจะช่วยพัฒนาผู้เรียนในการเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ให้สามารถพัฒนาการใช้สติปัญญา รู้จักการหาคำตอบด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ ตลอดจนฝึกทักษะและความสามารถในการรวบรวมข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนจดจำความรู้ได้นาน เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถที่จะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองได้

3. การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation Method)

คือ การสอนที่จำลองเอาสถานการณ์จริงต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือแสดงภายในชั้นเรียน เป็นสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับความจริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความเข้าใจในสถานการณ์นั้นอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากครูผู้สอนไม่สามารถจัดให้ผู้เรียนจากสถานการณ์จริงได้นั่นเอง ซึ่งวิชิต สุรัตน์เรืองชัย (2540: 93-94) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนด้วยวิธีสอนแบบสถานการณ์จำลองไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมสถานการณ์ที่ใช้สอน โดยศึกษาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาของบทเรียนและเลือกสถานการณ์ที่เหมาะสมจะนำไปใช้

ขั้นที่ 2 การกำหนดตัวผู้ร่วมในสถานการณ์ ส่วนใหญ่มักให้ผู้เรียนทุกคนได้ร่วมในสถานการณ์นั้น ๆ โดยมีบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบแตกต่างกันไป หากมีผู้เรียนจำนวนมากอาจต้องแบ่งเป็นกลุ่มย่อย

ขั้นที่ 3 การแนะนำกฎ กติกา มารยาทในการร่วมสถานการณ์นั้น ๆ

ขั้นที่ 4 การเข้าร่วมสถานการณ์ตามที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 5 การสรุปและการอภิปรายผล เมื่อสถานการณ์จบลงครูผู้สอนต้องจัดให้มีการสรุปสาระที่ได้จากการร่วมสถานการณ์นั้น ๆ มิฉะนั้นผู้เรียนไม่เกิดการเรียนรู้หรือมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นอกจากความสนุกสนานอย่างเดียว ซึ่งไม่ใช่จุดมุ่งหมายของการสอนแบบสถานการณ์จำลอง

ขั้นที่ 6 การประเมินผล เป็นการตรวจสอบผลการสอนของครูว่าบรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพียงใด

ซึ่งการเรียนการสอนโดยการใช้สถานการณ์จำลองจะมีประสิทธิภาพเพียงใดยังขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้สอน กล่าวคือ ผู้สอนต้องเข้าใจบทบาทของตนเองอย่างแน่ชัดจึงจะทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น โดยผู้สอนมีบทบาทในการอธิบาย โดยอธิบายกฎเกณฑ์ เงื่อนไขของเกม บทบาทในการตัดสินใจ บทบาทในการชี้แนะ และบทบาทในการอภิปราย

4. การสอนโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

เป็นการจัดการเรียนการสอนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็กสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม เพื่อให้กลุ่มได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบ เลือกเฉพาะรูปแบบกับสาระเศรษฐศาสตร์ดังนี้

4.1 รูปแบบสแตด (STAD-Student Teams-Achievement Division) เป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิด เหตุผลซึ่งกันและกัน ได้เรียนรู้สภาพอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของคนในกลุ่ม เพื่อเป็นแนวคิดไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ตลอดจนเพื่อจะเรียนรู้และรับผิดชอบงานของตน โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์และความสำเร็จของกลุ่มในการเรียน ซึ่งสลาวิน (Slavin, 1990: 129) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนด้วยวิธีสอนรูปแบบสแตดไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสอน ครูดำเนินการสอนเนื้อหา ทักษะหรือวิธีการเกี่ยวกับบทเรียนนั้น ๆ อาจเป็นกิจกรรมที่ครูบรรยาย สาธิต ใช้สื่อประกอบการสอน หรือให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการทดลอง

ขั้นที่ 2 การทบทวนความรู้เป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 4-5 คนที่มีความสามารถทางการเรียนต่างกัน สมาชิกในกลุ่มต้องมีความเข้าใจว่า สมาชิกทุกคนจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อช่วยเหลือกันและกันในการศึกษาเอกสารและทบทวนความรู้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการสอบย่อย ครูเน้นให้ผู้เรียนทำดังนี้

2.1 ต้องให้แน่ใจว่า สมาชิกทุกคนในกลุ่มสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องทุกข้อ

2.2 เมื่อมีข้อสงสัยหรือปัญหา ให้ผู้เรียนช่วยเหลือกันภายในกลุ่มก่อนที่จะถามครูหรือถามเพื่อนกลุ่มอื่น

2.3 ให้สมาชิกอธิบายเหตุผลของคำตอบของแต่ละคำถามให้ได้ โดยเฉพาะแบบฝึกหัดที่เป็นคำถามปรนัยแบบให้เลือกตอบ

ขั้นที่ 3 การทดสอบย่อย ครูจัดให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบย่อยหลังจากผู้เรียนเรียนและทบทวนเป็นกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องที่กำหนด ผู้เรียนทำแบบทดสอบคนเดียวไม่มีการช่วยเหลือกัน

ขั้นที่ 4 การหาคะแนนพัฒนาการ คะแนนพัฒนาการเป็นคะแนนที่ได้จากการพิจารณาความแตกต่างระหว่างคะแนนที่ต่ำสุดการทดสอบครั้งก่อน ๆ กับคะแนนที่ได้จากการทดสอบครั้งปัจจุบัน

เมื่อได้คะแนนพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคนแล้ว จึงหาคะแนนพัฒนาการของกลุ่ม ซึ่งได้จากการนำคะแนนพัฒนาการของสมาชิกแต่ละคนมารวมกัน หรือหาค่าเฉลี่ยของคะแนนพัฒนาการของสมาชิกทุกคน

ขั้นที่ 5 การให้รางวัลกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนปรับปรุงตามเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับคำชมเชยหรือติดประกาศที่บอร์ดในห้องเรียน

4.2 รูปแบบจิ๊กซอว์ (Jigsaw) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนมีการเรียนเป็นกลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความแตกต่างกันประมาณ 3–6 คน ช่วยกันเรียนรู้ เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่มที่กำหนด ซึ่งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2551: 130) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนด้วยวิธีสอนรูปแบบจิ๊กซอว์ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มละ 5-6 คน สมาชิกของกลุ่มควรมีหลากหลายเพศ และความสามารถ

ขั้นที่ 2 มอบหมายให้ผู้เรียนคนหนึ่งจากแต่ละกลุ่มเป็นหัวหน้ากลุ่ม ในช่วงเริ่มต้นหัวหน้ากลุ่มควรเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะมากที่สุดในกลุ่ม

ขั้นที่ 3 แบ่งบทเรียนออกเป็น 5-6 ส่วน

ขั้นที่ 4 มอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนเนื้อหาแต่ละส่วนและกำกับให้ผู้เรียนศึกษาเฉพาะส่วนของตนเอง

ขั้นที่ 5 ให้เวลาผู้เรียนในการอ่านเนื้อหาส่วนที่ได้รับมอบหมายอย่างน้อย 2 ครั้ง และทำการศึกษาเนื้อหานั้น ไม่มีความจำเป็นใดที่ต้องให้ผู้เรียนจำ

ขั้นที่ 6 จากการรวมกลุ่มเป็นการชั่วคราวของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือกลุ่มสอน โดยให้ผู้เรียนที่ได้รับมอบหมายเนื้อหาส่วนเดียวกันรวมตัวกัน ให้เวลาแก่ผู้เรียนในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการอภิปรายประเด็นสำคัญของเนื้อหาส่วนนั้น ออกแบบสร้างชิ้นงานโดยใช้ไอซีทีเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการนำเสนอ และซักซ้อมการนำเสนอในกลุ่มเรียน

ขั้นที่ 7 ให้ผู้เรียนกลับมายัง กลุ่มเดิมหรือกลุ่มเรียน

ขั้นที่ 8 ให้ผู้เรียนแต่ละคนนำเสนอส่วนที่ได้รับมอบหมายให้แก่กลุ่ม กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มซักถามให้เกิดความชัดเจน

ขั้นที่ 9 ครูดูแลจากกลุ่มหนึ่งไปอีกกลุ่ม สังเกตกระบวนการถ้ากลุ่มใดมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น สมาชิกในกลุ่มมีอิทธิพลเหนือคนอื่นหรือคอยขัดจังหวะ ก็เข้าไปแทรกในจังหวะที่เหมาะสมในที่สุดงานนี้ควรเป็นหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม ครูอาจใช้วิธีกระซิบให้คำแนะนำถึงวิธีการแทรกแซงจนกระทั่งหัวหน้ากลุ่มสามารถจัดการได้เอง

ขั้นที่ 10 เมื่อจบบทเรียนนี้แล้ว จัดให้มีการทดสอบในเนื้อหาที่ได้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักว่าการกระทำในส่วนนี้ไม่ใช่ทำเพื่อความสนุกหรือเล่น ๆ แต่เป็นการเรียนจริง

ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน

แผนการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียนนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เขียนเสนอตัวอย่างการจัดการเรียนรู้เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 ชั่วโมง มีดังนี้

มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตัวชี้วัด

ส 3.1 ม.1/1 อธิบายความหมายและความสำคัญของเศรษฐศาสตร์

สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

เศรษฐศาสตร์เป็นแขนงหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ในการนำเอาทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดเพื่อไปผลิตสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีอย่างไม่จำกัด ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจในการผลิตและบริโภคให้ได้ประโยชน์สูงสุด

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมาย และความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ได้ (K)

2. แสดงบทบาทในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (P)

3. ตระหนักถึงความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ได้ (A) ทักษะกระบวนการ

1. ความสามารถในการคิด ทักษะการคิดวิเคราะห์/ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต กระบวนการทำงานกลุ่ม

สมรรถนะ

1. ความสามารถในการคิด

2. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. ใฝ่เรียนรู้

2. มุ่งมั่นในการทำงาน

การจัดการเรียนรู้

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ครูชี้แจงจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนรับทราบเป้าหมายของวิชาเมื่อเรียนเนื้อหาบทเรียนจบ

ขั้นการจัดการเรียนรู้

(ชั่วโมงที่ 1)

1. ขั้นตระหนักเศรษฐศาสตร์ ให้ผู้เรียนพิจารณา ข่าว หนังสือพิมพ์ กราฟ แผนภูมิ วิดีโอ ฯลฯ เกี่ยวกับเรื่อง “เศรษฐกิจไทยทรุดตัว” แล้วตั้งคำถามถามผู้เรียนเกี่ยวกับผลกระทบต่อผู้เรียน สังคมไทย และสังคมโลกอย่างไร

2. ขั้นระดมพลคนเศรษฐศาสตร์ ผู้เรียนระดมสมองเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน (คละความสามารถ) โดยให้แต่ละกลุ่มให้อธิบายความหมาย ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์กลุ่มละ 1 ความหมาย และ 1 ความสำคัญโดยเขียนลงในกระดาษ แล้วให้สุ่มตัวแทนบอกความหมาย ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ และร่วมกันสรุปความหมาย ความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์

(ชั่วโมงที่ 2)

3. ขั้นแสดงบทบาทสมมติในระบบเศรษฐกิจ ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มถ่ายทอดบทบาท โดยการแสดงบทบาทสมมติเพื่อนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันของตนเองในหัวข้อ “การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง” ในฐานะผู้เรียนเป็นผู้บริโภค ผู้ผลิต และรัฐบาล

4. ขั้นเศรษฐศาสตร์นักคิด ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันพิจารณาว่าแต่ละกลุ่มนำเสนอบทบาทสมมติในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะต่าง ๆ กัน จากนั้นผู้เรียนช่วยกันสรุปความเป็นมาและความสำคัญของเศรษฐศาสตร์เพื่อกำหนดกฎหรือทฤษฎี หลักการทางเศรษฐศาสตร์

(ชั่วโมงที่ 3)

5. ขั้นวัดผลคนเศรษฐศาสตร์ ผู้เรียนแต่ละคนทำแบบสอบถามเกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ แล้วนำคะแนนของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมารวมกันเป็นคะแนนกลุ่ม

6. ขั้นนักเศรษฐศาสตร์ดีเด่น กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดในการสอบครั้งนี้ จะได้รับรางวัล หรือการชมเชยติดประกาศและให้จัดป้ายนิเทศแสดงผลงาน

ขั้นสรุป

ให้ผู้เรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจองค์ความรู้ที่ถูกต้องที่ได้เรียนมาทั้งหมด ตลอดจนครูและผู้เรียนร่วมกันเสนอแนะแนวทางการนำหลักการที่ได้เรียนไปใช้ปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แล้วครูทำการวัดผลหลังการจัดการเรียนรู้ โดยอาจถามคำถามให้ทำแบบทดสอบ ให้ทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม ฯลฯ และอาจมีการสั่งงาน เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไป

การวัดผลและประเมินผล

1. แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคลเกี่ยวกับการอธิบายความหมาย และความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์

2. แบบสังเกตพฤติกรรมเป็นกลุ่มเกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

3. แบบสอบถามเกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์

สื่อและแหล่งเรียนรู้

1. ข่าวหนังสือพิมพ์
2. กราฟ
3. แผนภูมิ
4. วิดีโอ
5. ตำราเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
6. ห้องสมุดโรงเรียน
7. ฯลฯ

จากการสังเคราะห์ดังกล่าวพบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีทางเศรษฐศาสตร์ อีกทั้งสามารถตัดสินใจเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มาจัดสรรอย่างเหมาะสม เพื่อตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นครูสังคมศึกษาที่สอนวิชาเศรษฐศาสตร์จำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามทันเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่นในแต่ละบริบท โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ รวมถึงเชื่อมโยงหรือบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ให้มากที่สุดเพื่อฝึกกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์เป็นกลุ่ม เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงจนเกิดเป็นความคิดรวบยอด ทั้งนี้ครูควรติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และสอดแทรกด้านจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

บทสรุป

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียน เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในฐานะสมาชิกของสังคมที่เกี่ยวกับแนวคิดต่าง ๆ ทางเศรษฐศาสตร์ อาทิ การบริหารจัดการทรัพยากร หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ความร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งครูผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์นับว่ามีบทบาทที่สำคัญ (Leader role) ในการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง เพราะผู้เรียนได้รู้จักตระหนักถึงบทบาทต่อตนเองและผู้อื่นในฐานะผู้ผลิต ผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจ ด้วยการเชื่อมช่องว่างระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ นอกจากนี้การทำงานเป็นกลุ่มช่วยให้ผู้เรียนยังได้ฝึกฝนตนเองในการคิดและการเรียนรู้วิธีการคิดจากเพื่อนที่มีความสามารถ ขณะเดียวกันผู้เรียนที่มีความสามารถยังได้ฝึกฝนการถ่ายทอดวิธีการให้เพื่อนด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนามโนมติพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์สำหรับผู้เรียนนั้นสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ยากนัก หากครูมุ่งมั่นที่จะเปิดความคิดและเปิดใจเพื่อให้โอกาสกับผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งเหล่านี้ด้วยตัวเอง คอยอำนวยความสะดวกและควบคุมกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามกระบวนการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

กวี วรกวิน และบุษบา คุณาศิรินทร์. (2550). **เศรษฐศาสตร์ ม.1**. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

ทับทิม วงศ์ประยูร และพรทิพย์ คำพอ. (2547). **สังคมกับเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด.

ธวัชชัย ชัยจิรฉายะกุล. (2520). **การสอนความคิดรวบยอดและหลักการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.

บัณฑิต ผังนิรันดร์. (2548). **เศรษฐศาสตร์จุลภาค (Microeconomics) ฉบับปรับปรุงใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด.

ปรารถนา หลีกภัย. (2550). **หลักเศรษฐศาสตร์**. ตรัง: คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2542). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

ไพรินทร์ แย้มจินดา และวรรณา ทองเจริญศิริกุล. (2546). **เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด.

รัตนา สายคณิต และชลลดา จามรกุล. (2552). **เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.

วรนุช แหยมแสง. (2549). "มโนมติและการพัฒนามโนมติ", **วารสารรามคำแหง**. 23(3): 120.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2542). **แผนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แอล ทีเพลส.

วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). **การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.

วิทยากร เชียงกูล. (2542). **เศรษฐศาสตร์มิติใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

วิชิต สุรัตน์เรืองชัย. (2540). **วิธีสอนทั่วไป**. ชลบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2551). **โครงการความร่วมมือในการสนับสนุนทุนวิจัยระหว่างสำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพและสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติปี 2547-2551: สุขภาพคนไทยกับงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2552). **การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_________. (2557). **รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลเรื่องการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาส**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุริยะ เจียมประชากร. (2546). **เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

Paul A. Samuelson. (1973). **Economics**, New york: McGraw Hill Books co.

Slavin, R.E. (1990). **Cooperative Learning: Theory. Research and Practice**. New Jersey: Prentice-Hall.